

Adrianna Wosińska

人形

LALKI JAPONSKIE

Dawniej i dziś

Próbka książki wyłącznie do celów informacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwo KIRIN

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
CZYM SĄ NINGYŌ?	6
HISTORIA NINGYŌ.....	8
MATERIAŁY	14
REGIONALIZM LALEK	16
LALKI TRADYCYJNE.....	19
<i>Ishō ningyō</i>	20
<i>Ichimatsu ningyō</i>	28
<i>Kimekomi ningyō</i>	34
<i>Gosho ningyō</i>	38
<i>Kaga ningyō</i>	40
<i>Hakata ningyō</i>	42
<i>Kokeshi</i>	44
<i>Hina ningyō</i>	50
<i>Gogatsu ningyō</i>	60
Lalki widowiskowe	72

LALKI WSPÓŁCZESNE	77
<i>Nishi ningyō</i>	78
Hanako	80
<i>Warabe ningyō</i>	82
<i>Washi ningyō</i>	84
<i>Imon ningyō</i>	88
WSPÓŁCZEŚNI TWÓRCY	90
LALKI DZISIAJ	96
BIBLIOGRAFIA	105
ADRESY	107

WSTĘP

Niniejsza książka poświęcona jest jednemu z najwdzięczniejszych obiektów kolekcjonerskich z zakresu japońskiej kultury – lalkom. W przeciwieństwie do dzieł sztuki pokroju kaligrafii, malarstwa tuszowego czy drzeworytu, w przypadku lalek niepotrzebna jest specjalistyczna wiedza, by już na pierwszy rzut oka zachwycić się ich różnorodnością i bogatymi formami. Nic dziwnego, że już od pierwszych lat kontaktu Zachodu z Japonią, po otwarciu granic archipelagu w 1854 roku, stały się jednym z popularniejszych towarów eksportowanych do Europy i Stanów Zjednoczonych.

Mimo to w zachodniej literaturze niewiele jest pozycji na ten temat. Najważniejsze publikacje dotyczące japońskich lalek to dwie książki Alana Scotta Pate'a – *Japanese dolls. The fascinating world of ningyō* i *The art of Japanese dolls* – oraz również dwa tomy Lei Baten – *Japanese dolls. The image and the motif* i *Identifying Japanese dolls*. Będąc bardziej kolekcjonerem niż badaczem, przy opracowaniu niniejszego albumu siłą rzeczy opierałam się głównie na tychże publikacjach, a także katalogach wystaw, artykułach w prasie specjalistycznej oraz stosownych rozdziałach w książkach poświęconych szerszym tematom, jak sztuka japońska, historia Japonii, tradycyjne japońskie zabawki i inne. Nowością w porównaniu z wyżej wymienionymi, monumentalnymi publikacjami, jest ujęcie tu również bardziej współczesnych oraz niekomercyjnych lalek (jak papierowe *washi ningyō* czy praktycznie nieznanne na Zachodzie *imon ningyō*, lalki-pocieszycielki z okresu wojny w Azji i na Pacyfiku), a także przedstawie-

nie miejsca tradycyjnych lalek we współczesnej Japonii. W związku z uwzględnieniem typów lalek powstałych dopiero w XX wieku niezbędne było wprowadzenie pewnego kryterium doboru prezentowanych przykładów, a było nim nawiązywanie w formie lub tematyce do wcześniejszych gatunków. W naturalny sposób domyka to zagadnienie tradycyjnych lalek – z których część produkowana jest do dzisiaj lub znajduje bezpośrednią kontynuację, jak jest na przykład w przypadku *warabe ningyō*, współczesnej wariacji na temat tradycyjnych *ichimatsu*. Autorka prezentuje także sylwetki kilku prominentnych żyjących twórców lalek, w tym również artystów odznaczonych tytułem Ningen Kokuhō, czyli Żywego Skarbu Kultury.

Lalki prezentowane w tym albumie pochodzą głównie z moich prywatnych zbiorów, kolekcji Muzeum Lalek w Pilźnie, a także zbiorów Agaty Dobiji (firma Zanshin), którym w tym miejscu pragnę gorąco za ich cenny wkład podziękować. Książkę ilustrują również zdjęcia wykonane przeze mnie w czasie podróży do Japonii oraz kilka fotografii zdobytych innymi drogami.

Przygotowując niniejszy album, stawiałam sobie za cel przybliżenie polskiemu Czytelnikowi zagadnienia japońskich lalek i być może przyczynienie się do wzbudzenia Jego zainteresowania tym tematem, zachęcając go tym samym do dalszych dociekań, a może nawet budowania własnej kolekcji.

Wszystkie japońskie nazwiska zostały podane zgodnie z porządkiem przyjętym w Japonii, czyli przed imionami. ■

HINA NINGYŌ

Hina ningyō (雛人形), czyli lalki eksponowane w czasie Hina Matsuri (Festiwalu Lalek, zwane-go także Świętem Dziewczynek) mają najdłuższą historię ze wszystkich omówionych tu typów – choć ich obecna postać skryształowała się dopiero w okresie Edo (1603–1868). Nazwa święta oraz samych lalek wywodzi się od słowa „hiina”, co oznacza „mały, miniaturowy” i oddaje pierwotną funkcję tych ekspozycji, które nie miały stanowić wystawki zabawek, lecz miniaturowych ludzkich. Wiąże się to ze wspomnianą we wcześniejszych rozdziałach rytualną rolą lalek, które miały absorbować szeroko pojęte zło, tym samym chroniąc przed nim ich właściciela.

Obecnie lalki te z reguły występują w zestawach, w najbardziej popularnej postaci 15-osobowych, ułożonych na kilkustopniowej platformie. Na samym szczycie, na tle parawanu, zasiada para arystokratów (*dairi bina*), błędnie zwana parą cesarską. W rzeczywistości przedstawia ona bliżej niezidentyfikowanych członków dworu cesarskiego, bez odniesienia do konkretnej rangi. Postać męska, zwana *o-bina*, nosi na głowie *kanmuri*, dworskie nakrycie głowy w postaci płytkiej, czarnej czapki z prostopadłym elementem z tyłu, w ręce trzyma ceremonialną deszczułkę *shaku*; często posiada także miecz. Tradycyjnie postać kobiecą (*me-bina*) umieszcza się po jego prawej stronie, ale współcześnie często sadza się je odwrotnie. *Me-bina* zazwyczaj trzyma w dłoniach rozłożony wachlarz z motywem sosny, symbolizującej pomyślność i długie życie, a jej głowę często ozdobi złota korona lub stroik. Szaty pary dworskiej, co dość

oczywiste, są najwystawniejsze w zestawie, choć bywa, że w pełni barwną odzież nosi tylko *me-bina*, podczas gdy *o-bina* pozostaje w czarnym *hō*, czyli szacie wierzchniej. Jeśli obie postaci mają kolorowe stroje, często różnią się kolorem lub przynajmniej odcieniem lub proporcjami barw – postaci kobiecej przypadają w takim wypadku barwy cieplejsze.

Na kolejnym stopniu znajdują się trzy damy dworu, *sannin kanjo*, trzymające akcesoria do picia sake: dzban, czerpak i stolik z czarką. Noszą identyczne lub dopasowane kolorystycznie szaty, z czerwonymi spodniami *hakama*. Dwie skrajne damy stoją, środkowa siedzi.

Trzeci stopień zajmuje pięciu muzyków, *gonin bayashi*, z których każdy prócz śpiewaka trzyma inny instrument muzyczny – flet *fue*, ręczny bębenek *kotsuzumi*, bęben *taiko* i duży bęben *ōtsuzumi*. Oni również noszą identyczne stroje lub dopasowane w obrębie pary i trójki. Nierzadko zdarza się, że muzyków bywa siedmiu w miejsce pięciu.

Na czwartym stopniu umieszcza się dwóch ministrów (*zuijin*) – Ministra Lewej Strony (*Sadaijin*) i Ministra Prawej Strony (*Udaijin*). *Sadaijin*, jako ważniejszy rangą, siedzi po tej samej stronie, co *o-bina* i często jest dostrzegalnie starszy niż *Udaijin*. Bywa, że obaj *zuijin* noszą takie same stroje, ale częściej są one różne i stopniem wyszukania ustępujące jedynie parze *dairi bina*. Podobnie jak *o-bina*, mogą mieć przy boku miecz, na plecach często mają przewieszony kołczany pełny strzał, a w dłoniach dzierżą długie łuki.

Ryc. 1 Me-bina, popularnie nazywana „cesarzową”, choć w rzeczywistości jej postać przedstawia bliżej nieokreśloną arystokratkę.

Ryc. 2 Pełny, 15-osobowy zestaw hina ningyō, wraz z dōgu, czyli akcesoriami w postaci stolików, powozów, lektyk, lampionów i innych. Tradycyjnie całość eksponuje się na siedmiostopniowym stelażu pokrytym czerwoną tkaniną.

2

Lalki japońskie. Dawniej i dziś.

Autor: Adrianna Wosińska

Przedstawienia ludzkie towarzyszą Japończykom od najdawniejszych czasów; najstarsze humanoidalne figurki znalezione na archipelagu powstały 7500 lat p.n.e. To, co dziś określamy słowem *ningyō*, tłumaczonym jako „lalka”, w dawnych czasach służyło rozmaitym celom, a jedynie z rzadka do zabawy. *Ningyō* stanowiły talizmany i obiekty o charakterze rytualnym, dekoracje, formę pamiątki czy stosownego podarunku, a nawet fetysz. Niniejsza książka stanowi wprowadzenie do obszernego tematu japońskich lalek, śledzi historię i rozmaite funkcje, ale przedstawia również typy bardziej współczesne.

Liczba stron: 112

format: albumowy

okładka: miękka

data wydania: kwiecień 2016

cena detaliczna: 54,90 zł

Do kupienia na:

<http://sklep.kirin.pl/pl/ksiazki/1112-lalki-japoskie-dawniej-i-dzis.html>